MEHMET GENÇ

BİR ÂLİMİN HAYAT VE İLİM SERENCAMI

ABDULLAH MESUD
KÜÇÜKKALAY

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1837
KÜLTÜR SERİSİ: 1022

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-290-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan, Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş
Alemdar Mah. Molla Fenari Sok. No: 28/A
Cağaloğlu-Fatih / İSTANBUL
Sertifika Numarası: 52729 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Abdullah Mesud Küçükkalay: 22 Aralık 1968'de Konya'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Konya İmam Hatip Lisesi'nde tamamladıktan sonra Marmara Üniversitesi İİBF. Maliye Bölümü'nü 1991 yılında bitirdi. 1994 yılında Selçuk Üniversitesi'nde iktisat yüksek lisansını, 1998 yılında Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü İktisat Tarihi Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. 1993-1999 yılları arasında Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde araştırma görevliliği yaptı. 1999'da Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak çalışmaya başladı. Aynı üniversitede 2003 yılında doçent, 2009 yılında profesör oldu. 2006 yılında Erasmus programı kapsamında Çek Cumhuriyeti'nde seminerler verdi. 2012 yılında Amerika Birleşik Devletleri Harvard Üniversitesi Center for Middle Eastern Studies'de (*CMES*) misafir profesör olarak araştırmalar yaptı. 2001 yılında *Milliyet* gazetesinin ekonomi yarışmasında ortak bir çalışma ile Türkiye ikinciliği ödülüne, 2015 yılında kaleme aldığı tiyatro eseri ile Aydın Üstüntaş Geleneksel Anadolu Tiyatrosu Yarışması'nda mansiyon ödülüne layık görüldü. Yazarın yurt içinde ve dışında yayımlanmış makaleleri, kitapları olmakla birlikte verdiği seminerler, konferanslar ve katıldığı sempozyumlar bulunmaktadır. Yazar evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Teşekkürname • 13

Giriş • 15

Giriş Hac Yolunda Âlim Bir Karınca • 43

Mehmet Genç'in Eserleri ve Yazma Süreci Üzerine • 167

Mehmet Genç'in Bilim Felsefesi ve Metodolojisi • 205

Mehmet Genç'te Sosyal Bilimler: İktisat, Tarih ve İktisat Tarihi • 231

Ekoller Bağlamında Mehmet Genç ve Öznelliğine Dair • 261

Mehmet Genç'in Bilimsel Keşif ve Katkıları Üzerine • 279

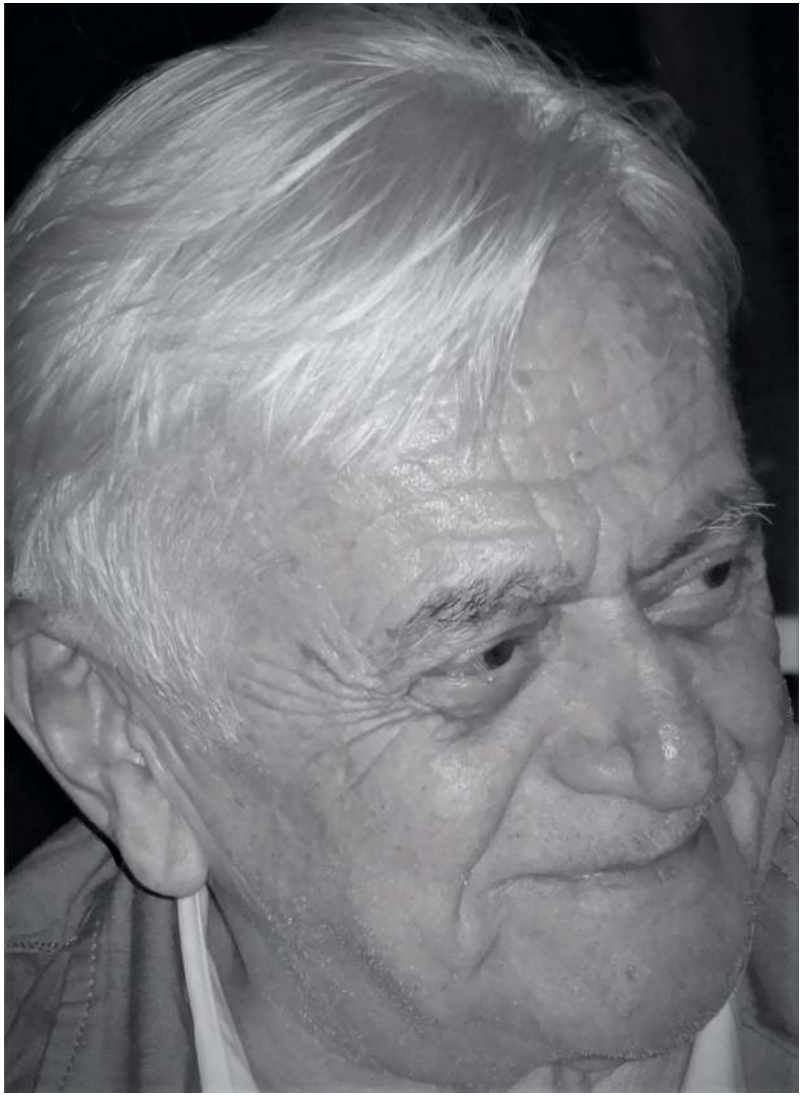
Sonuç Yerine: Türk-İslam Ahlâkı ve Osmanlı'nın Ruhu • 459

Mehmet Genç Kronolojisi • 467

Fotoğraflarla Mehmet Genç • 471

Bibliyografya • 525

Hocamın aziz hatırasına…

MEHMET GENÇ
(04 Mayıs 1934-18 Mart 2021)

Karıncanın biri bir gün hacca gitmeye karar vermiş. Onu yolda görenler biraz da istihfafla "Sen bu halinle, bu yürüyüşünle Kâbe'ye nasıl varırsın?" diye sormuşlar. "Ziyanı yok" demiş karınca. "Varamasam da yolunda ölürüm".

Anonim

Yapılması gereken bütün bu çalışmaları yapılmış olanlarla karşılaştırdığım zaman, hac yolunda bir karıncadan daha iyi bir durumda olmadığımı düşünmekten kendimi alamıyorum.

Mehmet Genç

TEŞEKKÜRNAME

Bu kitabın kaleme alınmasında kendileri ile mülakat yapma teklifimi kabul ederek düşüncelerini paylaşan Mehmet Genç'in kızları Zeynep Genç (Sarı) ve Elif Süreyya Genç'e, Mehmet Genç'in soy kütüğünün çıkarılmasında benimle birlikte çaba sarf eden ve Kemerköprü köyü ile ilgili son derece kıymetli bilgiler veren yeğeni Tonguç Yücel Genç'e, Mehmet Genç'in kişiliği ile ilgili düşüncelerini paylaşan ikinci eşi Nurdan Altay Hanım'a, Mehmet Genç'in asistanlık ile uzmanlık yıllarının bütün ayrıntılarını içeren memuriyet dosyasını tarafıma gönderen Prof. Dr. Coşkun Çakır'a, Almanya'dan benimle görüşerek Mehmet Genç'in üniversite yıllarındaki hatıralarını anlatan ve hoş sohbetini paylaşan merhum Mehmed Çavuşoğlu'nun kardeşi Prof. Dr. Ali Çavuşoğlu'na, Mehmet Genç'in merhum Erol Güngör ile olan dostluğunu ve bu dostluk yıllarını anlatan Erol Güngör'ün eşi Şeyma Hanım'a, Mehmet Genç'in bazı düşünce ve bulgularının çözümlenmesinde düşünceleri ile katkıda bulunan Prof. Dr. Erol Özvar'a, bende bulunmayan bazı bilimsel çalışmalarının metinlerini ve konuşmalarının çözümlemesini tarafıma göndererek, Mehmet Genç hakkında bilmediğim bazı ayrıntıları benimle paylaşan ve kitabın basılmasında gayretleri ile katkıda bulunan İhsan Ayal'a, Mehmet Genç'in ulaşamadığım bazı çalışmalarını tarafıma ulaştıran Prof. Dr. Mustafa Özel ve Necmettin Erbakan Üniversitesi Genel Sekreteri Ecevit Öksüz'e, zaman zaman internet üzerinden yaptığımız canlı görüşmelerle kitabın nasıl kaleme alınması gerektiği hususundaki düşüncelerini Amerika'dan benimle paylaşan Harvard Üniversitesi Near Eastern Languages and Civilizations Öğretim Üyesi Dr. Himmet Taşkömür'e, kitabı okuyarak yazım hatalarının tespit edilmesinde çaba harcayan Öğretim Üyesi Dr. Derviş T. Koyuncu ile SDÜ. İİBF. İktisat Bölümü İktisat Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Bahadır Emre Küçükkalay'a ve Mehmet Genç'in ekonometrik model kullandığı makalelerinin çözümlenmesinde bilgisine başvurduğum Öğretim Görevlisi Dr. Ömer Kara'ya, kitabı satır satır okuyarak gözden kaçan kimi yanlış-

ların düzeltilmesinde emeklerini esirgemeyen Ötüken Yayınevi editörü Ayşegül Büşra Paksoy Hanım'a, kitabın basılması ve okuyucu ile buluşturulmasında göstermiş oldukları titizlik nedeniyle Ötüken Yayınevi'ne bu çalışmaya yaptıkları katkı ve yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

GİRİŞ

Aklının sınırlarını aşan için artık sınır yoktur.

Mehmet Genç

1996 yılının ekim ayında, 28 yaşında bir iktisat tarihi doktora öğrencisi iken, Ahmet Tabakoğlu hocanın Osmanlı iktisat tarihi dersini almak üzere, asistan olarak görev yaptığım Isparta'dan, bir önceki gece otobüse binerek İstanbul'a gitmiştim. O sabah, otogardan hemen Marmara Üniversitesi'nin Bahçelievler'deki yerleşkesine ulaştım. Isparta-İstanbul arasındaki uzun yolculuğu her hafta yaparak eylül ve haziran ayları arasındaki doktora derslerimi üç aylık dönemlerde iki izin alarak tamamlayacaktım. Zira merhum Erol Zeytinoğlu hoca, "İki dersime mazeret bildirmeden gelmeyen dersimde başarısız olur" diktatumunu daha ilk dersinde bize bildirmişti. Necla Pur, Ahmet Tabakoğlu, Tiğinçe Oktar ve merhum Ekrem Yavuz hocalar da Zeytinoğlu hocanın bu diktatumu kadar olmasa da derslere devam konusundaki titizliklerini daha ilk derslerinde beyan etmişlerdi. Merhum Sabri Orman hoca Malezya'da olduğu için ondan ders almamıştık ama doktora ders dönemini bitirdiğimizde Türkiye'ye dönmüş olacağından doktora tezimizi kaleme alırken onu da fakültede görecek, zaman zaman sorular soracak ve bilgisinden istifade edecektik.

Doktora sınıfındaki altı arkadaşla hazırlıklarımızı yaparak Tabakoğlu hocayı beklemeye başladık. Hoca her zamanki sakinliğiyle sınıfa girerek, çantasını masanın üzerine bıraktı. Bazı notlarını çıkarıp masaya yaydıktan sonra dersini anlatmaya koyuldu. Ahmet hoca, bugün bile çok iyi hatırladığım, mukataaların işletilme yöntemlerinin neler olduğunu anlatıyordu. O dersini anlatırken, kendisine arkadaşlardan birinin sorduğu bir soru üzerine "Bu konuda Mehmet Genç'in makalesi var, onu mutlaka satır satır oku!" demişti.

Bu isim bana yabancı değildi. Zira bu ismi ve kaleme aldığı iki makaleyi bir ay kadar önce, sınıf arkadaşım Zekeriya Demir'in "Bu

makaleler önemli" diyerek elime tutuşturduğu, fotokopi yaptırılarak zımbalanmış bir kâğıt tomarından hatırlıyordum. Bu tomar içindeki makalelerden iki tanesi Mehmet Genç'e ait olanlardı. Makalelerden biri onun malikâne ile ilgili olarak kaleme aldığı, diğeri ise Osmanlı iktisadi dünya görüşünün ilkelerinin neler olduğunu açıkladığı ve Genç'in üçlü modellemesini içeren on beş sayfalık makalesiydi.

O bir aylık süre içinde ikinci makaleyi okumuş ama o zamanlar, pek çok genç akademisyenin başına gelen, artık öğrenilecek bir şeylerin kalmadığı şeklindeki trajikomik inanca sahip olduğumdan olsa gerek, bu makaleyi hiç beğenmemiştim. Zira makale bana, bazı düşünsel genellemeler yapan ve çıkarımsal olarak kaleme alınmış bir deneme gibi gelmişti. Üstelik uzun ve kapsamlı dipnotlar referans gösterilmek suretiyle yazılmadığı gibi, yazarını herhangi bir önemli konuda televizyonlarda ahkâm keserken de görmemiştim. Bu makale muhtemelen amatör bir tarih meraklısı tarafından yazılmıştır diye düşündüğümü hatırlıyorum. Genç'in malikâne ile ilgili diğer makalesini ise hiç anlamadığımı ilerleyen yıllarda üzülerek fark etmeye başlayacaktım. Ama ilk okuduğum zaman bu çalışmayı anlamamış olmamı kendi birikimimin yetersizliğine değil de safça, makalenin başarısızlığına atfederek içimi rahatlatmıştım.

Bu duygularımdan cesaret alarak Ahmet Tabakoğlu hocaya, Mehmet Genç'in makalelerini şöyle bir okuduğumu ama kayda değer bir şeyler bulamadığımı, makalelerin birisinde hiç dipnot kullanılmadığını, Genç'in bunları büyük ölçüde kafasından yazmış olduğunu ve bu nedenle de beğenmediğimi söylediğimde Ahmet hoca, onu tanıyanların çok iyi bildiği bakışları ile yüzüme belirli bir süre baktıktan sonra bu tespitlerim için fazla yorum yapmaya gerek görmemiş olacak ki, "Mehmet Genç hocayı oku!" diyerek konuyu kapatmış ve dersini anlatmaya devam etmişti.

Bu işte mutlaka bir gariplik olmalıydı. Mehmet Genç'in makalelerinde, özellikle Osmanlı'nın iktisadi dünya görüşünü anlattığı makalede bilimsel hiçbir derinlik yok gibi görünüyordu. Acaba Ahmet hoca bu durumun farkında değil mi diye düşünerek kendime taraftar bulmak amacıyla ders bitiminde hemen aşağı kata inerek iktisat tarihi asistanlarının odasına daldım.

Biz doktora yaparken Marmara Üniversitesi'nin İktisat Tarihi Anabilim Dalı'nda asistan olarak çalışanlardan üçü; Erol Özvar, Deniz Rahmi Özbay ve Fahri Solak aynı odada bulunuyorlardı. O za-

manlar onlar doktora süreçlerinde bizden bir yıl önde gidiyor oldukları için biz onlara "ağabey" diye hitap ediyorduk. Zaman zaman onların odasına girer, bilmediğimiz bazı teknik ve bilimsel konuları sorar, hatta çaylarını ve kahvelerini içerek ders aralarındaki boşluklarda orada vakit geçirir, içlerinden biri fakültede olmadığında onun masasına oturup ders çalışma imkânını bulmuş olurduk. Zaman zaman da onlara, doktora süreciyle ilgili olarak sorular sorup tecrübe kazanmaya çalışırdık.

Odaya girer girmez selam verip hâl hatır sorduktan sonra izin alarak Fahri Solak'ın boş olan masasına oturmuştum. Çantamdan kitaplarımı çıkarıp okumaya başladım. Erol Özvar ve Deniz Rahmi Özbay da selamımı aldıktan sonra inceledikleri arşiv belgelerine tekrar yoğunlaşmışlardı. Ama biraz önce derste yaşadıklarımı mutlaka test etmem gerektiğini düşündüğümden içim içime sığmıyordu. Mehmet Genç'in kim olduğunu ve makalelerinin derinliğini sormak için fırsat kollamaya başlamıştım.

Bir ara Erol Özvar ile bir konu üzerinden konuşma fırsatı yakaladığımda "Abi, Ahmet hoca bize 'Mehmet Genç'in çalışmalarını okuyun' dedi. Ben bir makalesini okudum. Makalede bir şey yok. Malikâne makalesi de karmakarışık kaleme alınmış. Anlaşılır gibi değil. Üstelik dipnotsuz, kafasından yazmış adam. Sen okudun mu bu makaleleri?" diye soruvermiştim. Daha sonralardan bu sorunun ne denli anlamsız ve bön bir soru olduğunu idrak ederek utandığımdan, hayatımın ilerleyen dönemlerinde bu türden konuşmalara ihtiyatla girme kararı alacaktım. Ümit ettiğim şey Erol Özvar'ın da benim gibi düşünüyor olmasıydı. Zira o zaman haklı olduğum ortaya çıkacak, ben de bu durumu görerek sevinecektim.

Erol Özvar sanki kendisine kötü bir söz söylemişim gibi yüzüme baktı. Önce ne diyeceğini şaşırdığını hissettim. Bakışlarında anlamsızlık, istihza ve şaşkınlık birbirine karışmış gibiydi. Sonra o da aynı Ahmet hoca gibi yorum yapmaya gerek olmadığını düşündüğünden olsa gerek "Mesud, Mehmet hocayı oku!" diyerek mevzuyu kapatmıştı. "Allah Allah" dedim kendi kendime. "Ahmet hoca profesör ama Mehmet Genç'in unvanı yok. Buna rağmen Ahmet hoca ona 'hoca' diye hitap ediyor" diye aklımdan geçirdim. Üstelik aynı tutumu Erol Özvar da gösteriyordu.

O hafta dersleri bitirip üç günlüğüne Isparta'ya döndüğümde makaleleri tekrar masama alarak, önemli bulduğum cümlelerin al-

tını çizmek suretiyle yavaş yavaş okuyarak anlamaya çalıştım. Ne kadar anladığımı bugün itibariyle tespit edebilmem zor görünüyor ama yine de bu okumalarımda da pek anlamadığımı itiraf etmeliyim. Körlerin fili tanımlamaları türünden bir ameliye gibi, makaleleri anlıyordum ama hangi bütünlüğün içinde hangi bağlamlara sahip olduğuna, Osmanlı ekonomik sistemi içinde nereye konuşlandığına ve daha pek çok şeye vakıf olamıyordum.

Böylece Mehmet Genç'in ismini ilk kez duymuş olduğum bu günler geçip gitmişti. Ama aklımın bir köşesine, Ahmet Tabakoğlu'nun ve Erol Özvar'ın ona son derece önem verip bilimsel olarak ciddiye aldıkları kazınıp yer etmişti.

Günler geçip gitmeye başlamış, hayatın rutin gaileleri arasında elimden geldiğince bilimsel çalışmalarımı da yürütme gayreti içine düşmüştüm. Bu süreçte yaptığım okumalara -Halil İnalcık, İlber Ortaylı, Ahmet Tabakoğlu, Şevket Pamuk, Sabri Orman ve Tevfik Güran gibi hocaların makale ve kitaplarına- Ahmet Tabakoğlu ve Erol Özvar'a güvenerek artık Mehmet Genç'in kaleme aldığı çalışmaları da ekliyordum.

Böylece birkaç yıl geçip gitti ve 1998 yılında doktora tezimi sunarak doktor unvanını aldım. Doktoramı bitirmeme rağmen Isparta'da kadro verilmediği için Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak geçiş yapmıştım. Burada çalışmaya başladıktan yaklaşık bir yıl sonra, yani internetin henüz yaygın olarak hayatımıza girmediği 2000 yılında, İstanbul Cağaloğlu'nda Mehmet Varış'ın kitapçı dükkânında yeni çıkan kitaplara bakarken Mehmet Genç'in Ötüken Yayınları arasında neşredilen *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* isimli kitabı ile karşılaşmıştım.

Mehmet Genç'in makalelerini içeren bu kitabı gördüğüm zaman, bütün makalelerinin bir kitapta toplanmış olmasına çok sevinerek hemen kitabı almış, hatta okumadığım bazı makale, konuşma ve sempozyum metinlerinin de bu kitapta olduğunu görünce okumak için heyecan duymaya başlamıştım. Kitabı bir ay içinde baştan sona kadar bir kez daha okudum. Bu okumada dikkatimi çeken ve beni şaşkınlığa sürükleyen iki husus olmuştu. İlki, Mehmet Genç isminin zihin dünyamda yavaş yavaş konum değiştirmeye başlamasıydı. Bunda, o zamanlar anlayabildiğim kadarıyla Genç'in kitabının girişini okurken edindiğim izlenim nedeniyle bu insanın bir amatör değil, hayatını yaptığı işe adamış bir ruh olduğunu anlamamın büyük

etkisi olmuştu. Bu etki ile artık Genç'in çalışmalarını daha ciddi ve yazılarını, kökenleri ile olan bağlamlarını da düşünerek ve araştırarak okumam gerektiğini anlamaya başlamıştım.

İkinci husus, Mehmet Genç'in daha önce okuduğum makalelerini ikinci hatta üçüncü kez okuduğum zaman, makaleleri anlama boyutumun gittikçe genişleyen halkalar şeklinde dışa doğru açıldığıydı. Bunun, kendi bilimsel birikimimdeki küçük artışlar nedeniyle ortaya çıkan bir genişleme olmadığının da farkındaydım. Elbette bu artışların da etkisi olabilirdi ama asıl olan, makaleleri her okuduğumda sanki sakladıkları bazı hususları bana açarak etki alanlarının ne denli geniş olduklarını göstermeleriydi. Üstelik buna, makaleleri okudukça çalışılması gereken yeni yeni konuları zihnime dikte etmeleri de ekleniyordu. Bu genişlemenin en önemli hissi veçhesi, bu makaleleri okurken gözümün önünde onlarla ilişkili olan çağların ekonomik koşullarının canlanması, hatta Avrupa ve dünya iktisat tarihi ile ilgili pek çok hususun zihnimde kişilik bulmasıydı.

Kitabı notlar alarak okuyup bitirdiğimde bazı makaleleri yine anlamadığımı, hatta aklımda kalan bilgilerin, sıradan konuşmalarımda, ders anlatırken ve akademik toplantılarda kullanabileceğim kısımlarının son derece az olduğunu fark ediyordum. Bu durumun ise kaleme alınan makalelerin yoğunluğundan ve bağlamlarının çeşitliliğinden kaynaklandığı açıktı. Ama yine de Osmanlı mali sisteminin son derece önemli kurumları hakkında zihnimde bazı yeni şeylerin canlanmaya başladığını hissetmiyor değildim. O tarihten itibaren Mehmet Genç ismini gördüğüm her yazıyı okuma kararı aldığımı hatırlıyorum.

Yıllar yine geçip gitmeye başlamıştı. Bu arada çalışma hızımı artırıp gerekli miktarda yayın yaptıktan sonra doçentlik sınavına girmiş, eserlerden geçmiş ama sözlüden kalmıştım. Hatta üçüncü sözlüde -kendime yontmadan söylersem- zar zor başarılı bulunacaktım. Yaşımın genç olduğu, bu sınavda başarısız kabul edilmemin birincil nedeni olarak gösterilmişti. Sineye çekerek çalışmalarıma devam etme kararı aldım.

İşte tam bu sıralarda, yıl 2003'e geldiğinde fakültemizin o zamanki dekanı Prof. Dr. Fazıl Tekin beni çağırarak, yeni taşındığımız fakülte binasının reklamını ve akademik olarak yapacağı katkıları bana ifade ederek her alanda, fakültenin öncülüğünde üniversiteye getirilebilecek konuşmacılar ile yapılacak panellerin iyi olabilece-

HAC YOLUNDA ÂLİM BİR KARINCA

(B)ilim sizin isteğinizle olabilen bir şey değildir. Bilim sosyal ortamın içinde olabilen kolektif bir faaliyettir. Şayet başkaları, yapabilmeniz için gereken ortamı oluşturmamışsa, siz ancak Allah'ın vahiy göndermesi yoluyla bilim yapabilirsiniz, aksi hâlde mümkün değil.

Mehmet Genç

Bir gün önce bütün gün yağan yağmurun ıslaklığı henüz kurumadan, üç tepenin ortasındaki vadiye, postu üzerinde huşuya dalıp kendinden geçen bir derviş gibi bel kırmış olan Kemerköprü köyünün üzerine o gece yoğun bir sis çökmüştü. Orada bir köyün olduğunu bilmeyen birisi, Tepeüstü köyüne çıkıp da Kemerköprü'ye doğru baksa, o engebeli düzlükte bir köy olduğuna hükmetmesi neredeyse mümkün değildi. Elli hanelik köyde, teheccüd namazı için uykusundan feragat eden, sinni seksene baliğ olmuş birkaç piri fani dışında hemen herkes uykudaydı. 1933 yılının bu serin ekim gecesinde, evlerin pencereleri sıkı sıkıya kapatılmıştı. Bazıları, pervazlarından soğuk aldığından olsa gerek, nemden kararmış tahta pervazlara içeriden gerilerek çivilenen kalın kartonlarla kavileştirilmişti. Evlerin bacalarından, soğuğu kırması için harlanan sobaların dumanları tütüyor, haleler çizerek göğe doğru yükseliyor ve sisin içine karışıp yok oluyordu. Zaman zaman, hiçbir neden olmadan köyün köpeklerinden biri havlamaya ve oradan oraya telaşla koşuşturmaya başlayarak bu sessizliği bozuyordu. Sonra diğerleri de ona eşlik ediyordu. Hissettikleri tehlikenin geçtiğine kanaat getirdiklerinden olsa gerek, fazla zaman geçmeden kendilerini yeniden sessizliğe bırakıyorlardı. Köyün imamı bile henüz sabah namazı ezanını okumak için uyanmamıştı.

Zamanın ruhu içinde eriyip giden gecenin bu rutin akışı, tan yeri ağarmadan, bir mavzerin kulakları çınlatan keskin patlaması ile bozuldu. "Çaat!" Ses, Kemerköprü'yü kucaklayan dağlardan bir birine, bir diğerine çarparak yankılanmış, sonra gittikçe azalarak vadiler boyunca ağaçların arasında gezinmiş ve yok olup gitmişti. İlk patla-

manın ardından fazla zaman geçmeden aynı mavzer ardı ardına iki kez daha ateşlendi. "Çaat! Çaat!".

Köyün bütün köpekleri kendilerine bir koro şefi işaret vermiş gibi avazları çıktığı kadar ürümeye başladılar. Hemen birkaç evin lambası ışıdı, fazla zaman geçmeden bu lambalar yeniden söndürüldü. Hatta evlerden birinin penceresinden orta yaşlı bir köylü kafasını çıkararak bu ritimli mavzer patlamasının hayra alamet olmadığını anlamış gibi bir sağa bir de sola baktıktan sonra lahavle çekmiş ve yeniden yatak odasına, ona ne olduğunu yarı uykulu soran hanımının yanına geçmişti. Hiç kimse evinden dışarıya çıkmamıştı ama hemen hemen bütün köylüler bunun, kafası dumanlı ya da içi bunalmış bir köylünün, kasvetini dağıtmak için patlattığı bir mavzer olmadığını anlamış olmalılardı. Zira bu Doğu Karadeniz köyünde hemen herkes mavzer kullanmanın ne demek olduğunu pekiyi bilirdi ve yakın geçmişlerinde yaşadıkları 93 Harbi ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Ermeni ve Rum çetecilere karşı verdikleri mücadelenin anılarını dedelerinden ve babalarından dinlediklerinden olsa gerek, uykuda bile tetikte durmayı ve her sese kulak kabartmayı âdet haline getirmişlerdi.

***

Kemerköprü köyü, bugünkü Artvin'in Arhavi ilçesinin sekiz kilometre güneyinde, üç tepenin çevrelediği ve Sidere Çayı'nın Orçi Çayı'na karıştığı noktada oluşan üçgen araziye kurulmuş bir köydü. Sidere Çayı doğudan gelerek, güneyden gelen ve ondan daha büyük olan Orçi Çayı'na üçgenin kuzey köşesinde kavuşur, sonra ikisi birden kuzeye, Karadeniz'e doğru yola koyulurlardı. Orçi ve Sidere'nin birleşmelerinden sonra onlara artık Arhavi Çayı ismi verilirdi. Bu iki dere de Kuzeydoğu Karadeniz'in içlerindeki dağlardan doğar, kendilerine yükseklerden inerek katılan yeni sularla birlikte ondan geldiklerini bildikleri daha büyük bir suya, Karadeniz'e doğru ilerlerlerdi. Arhavi Çayı önce Arhavi'nin içinden geçer, sonra denize dökülürdü.

Arhavi'den çıkan bir yol güneye doğru dere yatağının hemen yanından, suyun akışının tersi yönde Arhavi Çayı'nı izler, Sidere ve Orçi'nin kesiştiği yere geldiğinde o da ikiye ayrılırdı. Yollardan birisi Sidere, bir diğeri de Orçi Çayı boyunca gider, Doğu Karadeniz'in içlerine doğru uzanırlardı.

MEHMET GENÇ'İN ESERLERİ VE YAZMA SÜRECİ ÜZERİNE

İnsan, incelediği, zihin dünyasını yönelttiği obje ile bir şekilde kaynaşmaya başlar, onun özelliklerine bulanır. Obje nerede biter, zihin nerede başlar, fark edilmesi bile zorlaşır. İnsan okyanusta yüzmeye kalkınca tabii ki derinliklerin üzerinde görünür. Aslında derinlik kendinde değil, yüzdüğü okyanustadır.

Mehmet Genç

Mehmet Genç, hayatının tam altmış yılını neredeyse hiç ara vermeksizin bilinmezi bilmeye ve hikmeti keşfetmeye feda etmişti. Genç, katlandığı bu bedel karşılığında hikmeti ve meçhulü bilmenin lezzetini tadıp kendi ruhunu besleyip teskin ederken, kendi varoluşunu anlamlandırmayı amaçlamıştı. Öyle ya, bilenlerle bilmeyenlerin bir olmadığı bu dünyada hikmetin bir zerresini dahi bilmek insanı elbette diğer insanlardan farklı kılardı. Bilmek insana üzüntü verip ona birtakım yükler yüklese de bilmenin verdiği lezzet bütün bunları göğüslemek için yeterli olurdu. Bilmek, insanı özgür kılardı.

Mehmet Genç altmış yıl boyunca; çok azı sempozyum sunumunun veya bu sempozyumlarda yapılmış açılış ve kapanış konuşmalarının makaleye dönüştürülmesinden oluşan tam 44 makale çalışmasına, bugün itibariyle metinleri mevcut olan 16 sempozyum sunumuna, 4 adet çeviriye, metinleri veya video kayıtları bugün itibariyle mevcut olan 19 adet röportaja, 42 konuşmaya ve yurt dışında yaptığı 24 adet konferans ve sunuma imza atmıştı. Bunlara ek olarak, Mehmet Genç hakkında kimi bilim insanlarının ve yazarların kaleme aldığı 47 kadar makale, gazete ve değerlendirme yazısı ile biyografi denemesi de vardı.

Ancak bu rakamlar Genç'in bütün çalışmalarını, konuşmalarını, röportaj ve sunumlarını temsil etmiyordu. Nitekim 1970'lerden beri, video kayıt cihazının, dijital fotoğraf makinesinin ve internetin bulunmadığı zamanlarda da Genç'in konuşmaları ve sempozyum sunumları bulunduğu gibi, onun yakın zamanlara kadar yapmış ol-

duğu binin üzerindeki konuşmanın kahir ekseriyetinin ne video ya da ses kaydı alınmış ne de bu konuşmaları metin hâlinde çözümlenmişti. Bu nedenle de Mehmet Genç'in, sayıları verilen bilimsel faaliyetlerine biraz ihtiyatlı yaklaşmak ve onun çalışmalarının bu sayılardan az değil ama kesinlikle çok daha fazla olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Tablo 1'de Mehmet Genç'in kaleme aldığı bütün makaleler, metni bulunan sempozyum sunumları, kaydı bulunan konuşma ve konferansları, yurt dışındaki konferans ve sunumları, yaptığı çeviriler ile onun hakkında yazılan makale, gazete yazısı ve biyografi çalışmaları ve onunla yapılan röportajların listesi, yıllar itibariyle sıralamaya tabi tutularak gösterilmiştir. Bu tabloda yıllar itibariyle sıralama yapılmasının nedeni, Genç'in çalışma rotasının görülebilmesi amacıyladır. Buna ilaveten, Genç'in makale şeklinde kaleme aldığı yazılar ilk olarak yayınlandıkları yerler itibariyle verilmiş ancak her birinin altında, şayet bu yayın onun *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* isimli kitabına dahil edilmişse, bu kitaba dahil edildiği şeklinde bir not düşülmüştür.

Tablo 1: Mehmet Genç'in Yayınları, Çevirileri, Hakkında Yazılanlar, Konuşmaları ve Yurt Dışı Çalışma ve Konferansları

No	*Yayının Künyesi*	*Yayın Tarihi*
	MEHMET GENÇ'İN MAKALELERİ	
1	"Hitler'in Vasiyeti", *Diriliş Dergisi*, S. 1, s. 20-21. (Mehmet Şahap Mahlasıyla).	1966
2	"Nasyonal Sosyalizm", 8 Ağustos. (Bu makale Mehmet Genç'in vasiyeti üzerine İhsan Ayal tarafından Dergâh dergisinin 2022 yılında basılan 384.sayısının 1-3. sayfalarında yayınlanmıştır).	1966
3	"Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi", *Türkiye İktisat Tarihi Seminerleri*, (Ed. O. Okyar-Ü. Nalbantoğlu), 8-10 Haziran 1973, Ankara, s. 231-296. (Bu yayın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* kitabının baskılarında yer almaktadır).	1975

MEHMET GENÇ'İN BİLİM FELSEFESİ VE METODOLOJİSİ

İlim, devamlı çalışmayı ve merakı gerektirir. Âdet yerini bulsun kabilinden, şu konuda bir şey yazsam, işte şu şeyi elde etsem gibi motiflerle yapılırsa ilim oraya uğramaz. Bir şeyi merak edip problem edinip o problemi çözmek üzere yola çıkılırsa ancak bu takdirde size yüzünü gösterir. Yani egzistansiyalist bir problem olarak ilmi yaşarsa insan o zaman ilimde mesafe alabilir.

Mehmet Genç

Mehmet Genç, her biri literatüre son derece önemli katkılar yapan ve hatta bazılarının yaklaşık yüz yıllık tarih ve iktisat tarihi yargılarına meydan okuyarak onları yerle bir ettiği çalışmalarını kaleme alırken izlediği yöntem ve kendi sahip olduğu bilim felsefesi anlayışı ile de farklılığa sahip bir bilim insanı olduğunu göstermişti. Bu açıdan bakıldığında onun paradigma sahibi bir filozof ve bir düşünce virtüözü olduğunu söylemek abartılı olmazdı. Ariel Salzmann bu durumu, "Mehmet Genç'in metodolojisinin yararlığının uzun 18. yüzyılın imparatorluk ekonomisiyle ilgili çalışmaların çok ötesinde olduğunda şüphe yoktur, son yirmi yıldır tarihçiler bu metodolojileri devlet ve toplum ilişkilerinin başka cihetlerini araştırmakta kullanmaktadır" şeklinde ifade ederken,[1] A. Mesud Küçükkalay, Genç'in bilimsel çalışmalarının özellikleri ve onun yöntemsel yaklaşımları konusunda daha geniş bir yorum yapıyordu. Küçükkalay'a göre Mehmet Genç'in bilim felsefesinin ve çalışmalarında izlediği yöntemin birtakım özellikleri bulunmaktaydı. Bunlardan ilki, bir ilim mihmandarı olarak Genç'in kendi ontolojisini biricikleştirerek, dininin ona çizdiği meşruiyet alanında kendi paradigmasını pratiğe yansıtma iradesi taşıması ve bildik bir basmakalıp teoriye bağlı olmamasıydı. İkinci özelliği, Genç'in bilime olan tutkusuydu. Küçükkalay'a göre Genç, sadece meçhulü bilmenin kendisine verdi-

[1] Salzmann, s. 201.

ği zevke ulaşmak değil, eşyanın ve insanın arkasındaki hikmeti de bilebilme çabası içindeydi. Genç, bu hikmeti araba çabasında ilmi faaliyetleri sonsuzluğa ulaşmak için bir araç olarak kullanmaktaydı. Genç'in bir diğer bilimsel özelliği, çalışmalarında ve düşünce dünyasında aykırılık iradesi göstermiş olmasıydı. Onun bilim anlayışında bütün kurumların ve paradigmaların dışına çıkmak ve özgür bir ruhla bilimsel faaliyetlere girişmek yer alıyordu ve Genç, hiçbir zaviyeye bağlı kalarak bilim yapmayı tercih etmiyordu. Bu anlamda Mehmet Genç'in bilim anlayışı *status quoya* karşı duruş gösteren bir niteliğe sahipti.

Mehmet Genç'in bir başka ilmî özelliği hayat pratiği ile inanç ve ilkeleri arasında bir uyum sağlama iradesinde sonuna kadar direnmiş olmasıydı. Bu nedenle de Genç, paradigma sahibi bir iktisat tarihçisiydi. Onun bildiği bilim dalları iktisat, tarih, ekonometri, matematik, İslam tarihi, felsefe, iktisat tarihi, müzik ve edebiyat gibi alanlara uzanıyordu. Genç, Türk-İslam medeniyeti içinde kalarak dünyanın başka medeniyetleri ile temasa geçme iradesi gösteriyordu. Bu irade Genç'in bütün yaşam pratiğinde yer almaktaydı. Bunda, farklı bir paradigma içinden Batı'nın Ortodoks iktisat ve iktisat tarihi anlayışına meydan okuma isteği son derece etkiliydi.[2]

Mehmet Genç'in, çok iyi bilinen *magnum opusu*'nun ön sözüne verdiği "Hac Yolunda Bir Karınca" başlığı, onun bilimle olan ilişkisini en iyi biçimde özetleyen ve tesadüfen seçilmemiş bir alegorik başlık olarak dikkati çekmektedir. Genç bu ön sözü bitirirken, "yapılması gereken bütün bu çalışmaları yapılmış olanlarla karşılaştırdığım zaman, hac yolunda bir karıncadan daha iyi bir durumda olmadığımı düşünmekten kendimi alamıyorum" diyerek yaptığı çalışmaların ve ilmin sonsuzluğu karşısındaki durumunu ifade etmişti.[3]

Bilinçli olarak seçilen bu başlıkta Genç, bir yandan bilimsel bilginin doğasını tanımlayan gizli göndermelerde bulunurken, bir diğer yandan bilimsel bilgi karşısında kendisini ve bilim insanlarının konumlarını tanımlıyor gibiydi. Bu anlamda Genç'e göre, bilimsel bilginin en önemli özelliği onun sonsuzluğunda yatmaktaydı ve ger-

---

[2] A. Mesud Küçükkalay'ın Sakarya Üniversitesi tarafından 29 Nisan 2013 tarihinde düzenlenen "Ustaya Saygı: Mehmet Genç" isimli programda yaptığı konuşmadan alınmıştır.

[3] Genç, "Önsöz: Hac Yolunda Bir Karınca", s. 30.

MEHMET GENÇ'TE SOSYAL BİLİMLER: İKTİSAT, TARİH VE İKTİSAT TARİHİ

Tarih bildiğimiz ve anladığımız kadarıyla, senfoni gibi, sürekliliklerden oluşmuş bir âlemdir. O süreklilikleri kaçınılmaz olarak suni bölümlere ayırmak teorik soyutlama gerektiren bir faaliyettir. Tarihin teorik meselelerini genellikle filozoflar ele alır ama onlar tarih bilmez, tarihçiler de felsefe bilmez. Bu, iki yakası bir araya gelmeyen bir epistemik "no man's land"dir.

Mehmet Genç

Mehmet Genç'in bilim ve bilimsel çalışmalardaki genel tutumu ve özellikleri sosyal bilimlere, iktisat ve iktisat tarihi bilimlerine doğru daraltıldığında, bu alanlarda da Genç'in düşüncelerinin özgünlüğü ve bu düşüncelerini kendi çalışmalarına yansıtarak bu alanların çalışanlarına bir örnek oluşturduğu dikkat çeker.

Mehmet Genç düşünce rotasında ilk olarak tarih biliminin ne olduğunu tespit edip tarih ve iktisat arasındaki ince ilişkiyi ortaya koyarak, buradan, bu iki bilimin evliliğinden doğduğunu ifade ettiği iktisat tarihi bilimine ulaşan bir yol izlemişti. Ona göre tarih denilince iki şey hatırlanırdı. Biri, yaşanmış, olup bitmiş olaylar; diğeri de bu olaylar hakkında tarihçilerin meydana getirdiği bilgilerdi. Tarih denildiği zaman bunlardan hangisinin kastedildiğini anlamak kolay olmadığı gibi ayrım yapmak için denenen yollar, epistemolojik bir problem nedeniyle başarılı olmamıştı. Tarih denildiği zaman, yaşanmış olan tarih hakkındaki bilgiler söz konusuydu. Bilinenlerin dışında kalan geçmiş, Kant'ın noumen'i gibi ulaşılması, erişilmesi mümkün olmayan bir alandı. Epistemik aletlerle yakalanabilen kısım ise tarih bilgisi içinde yer alıyordu. Tarihçi, geçmiş, yaşanmış olanı, geçmişten kalan kalıntılara bakarak, kalıntılar üzerinde çalışarak geçmişin nasıl olmuş olabileceği hakkında tasavvurlar geliştirip inşa, açıklama ve yorumlamaya gayret ederdi.[1]

[1] Mehmet Genç, "Tarihimize Giydirilen Deli Gömleği: Osmanlı Tarihinde Periyotlaştırma Meselesi", *Osmanlı Geriledi mi?*, (Haz. Mustafa Armağan), Etkileşim Yayınları, İstanbul 2006, s. 329-330.

Genç'e göre tarih kavramı, kullanılma itibariyle biraz anlaşılma zorluğu taşıyan düalist bir manaya sahipti. Bu düalist manalardan ilki, bizatihi geçmişte yaşanan olayların kendisini nitelerken, ikincisi tarihçilerin geçmişte yaşanan olaylar hakkındaki bilgilerini tanımlamak için kullanılırdı. Tarihçiler ise bu bilgileri oluştururken, geçmişin fenomenlerini, geliştirilen yöntemleri kullanarak birer tarihi olgu hâline getirirlerdi. Aslında Genç'in burada gizli olarak vurgu yaptığı bir başka husus, yaşanmış olan olgusal tarih ile yazılmış olan ve bu olgusal tarihin gerçekliklerini yakalamaya çalışan kurgusal tarih arasında farkın bulunduğuydu. Tarihçinin görevi, tarihsel verilerden tarihi yeniden inşa ederken olgusal ve kurgusal tarih arasındaki farkı sıfırlamaya çaba harcamasında ortaya çıkardı.

Genç'in bu ayrımı; daha işin başında, tarih biliminin en önemli epistemik problemine vurgu yapmakta ve bir yandan tarih biliminin araştırma sınırlılıklarını çizerken diğer yandan da elde edilen bilgilerin -gerçekle olan tekabülünün zayıflığından hareketle- aslında tarihçilik faaliyetinin karşı karşıya kaldığı önemli bir probleme dikkat çekiyordu. Genç bunu şöyle ifade etmekteydi:

> Tarih denilince iki ayrı şeyi hatırlarız. Bir yaşanmış, olup bitmiş olaylar; bir de bu olaylar hakkındaki bizim meydana getirdiğimiz bilgiler. Bu, bildiğim kadarıyla Türkçede ve Batı dillerinde aynı kelime ile ifade edilir. Tarih denildiği zaman bunlardan hangisinin kastedildiğini, tasvir edilmediği sürece anlamak kolay değildir. Ayırmak için çeşitli yollar denenmiştir ama çok başarılı olunamamıştır. Bunun çok basit bir nedeni olduğuna inanıyorum. Burada epistemolojik bir problem var. Tarih dediğimiz zaman yaşanmış olan tarih hakkındaki bilgilerimiz söz konusudur. Bizim bildiklerimizin dışında kalan geçmiş, Kant'ın noumen'i gibi ulaşılması, erişilmesi mümkün olmayan bir alanı oluşturur. Bizim epistemik aletlerle yakalayabildiğimiz kısmı, tarih bilgisi içinde yer alır. Tabii bu, başka bilimler için de söz konusudur. Bir fenomenler sektörü hakkında bilimlerin bildiğinden başka bilgi olduğu tartışılabilir. Ama her bilimin, incelediği fenomenlerle kendisi arasına az çok fark koyduğu -fizik hariç- söylenebilir. Tarihte bu fark hemen hemen kayboluyor. Tarihçi; geçmiş, yaşanmış olan, geçmişten bize kalan kalıntılara bakarak, kalıntılar üzerinde çalışarak olup bitmiş olan geçmişin nasıl olmuş olabileceği hakkında tasavvurlar geliştiriyor, inşa etmeye çalışıyor, açıklamaya ve yorumlamaya gayret ediyor.[2]

[2] Genç, "Tarihimize Giydirilen Deli Gömleği: Osmanlı Tarihinde Periyotlaştırma Meselesi", s. 329-330.

EKOLLER BAĞLAMINDA MEHMET GENÇ VE ÖZNELLİĞİNE DAİR

Zihin protesto ile başlar. Entelektüel ilim adamı da mevcut olana karşı koyarak kendini gösterirse, yaratıcılık ve aykırılıkla beslenir diye düşünüyorum. Bu konuda bizim toplumumuzda problem vardır. Birbirimize benzerlik, bir erdem olarak düşünülmüştür.

Mehmet Genç

Mehmet Genç gibi, neredeyse bütün sosyal bilimlerin kesişiminde bilimsel faaliyetlerini yürüten bir bilim insanının tarih ve iktisat tarihi anlayışı ile çalışmalarında izlediği yöntemin, dünya tarihinin önemli tarih ve iktisat tarihçileri ile sosyal bilim ekolleri bağlamında karşılaştırmalı bir analize tabi tutmanın bu çalışmanın sınırlılıklarını aşan bir çalışmayı gerektirdiği açıktır. Ancak buna rağmen kimi ana ekoller ve bazı düşünürler bağlamında bunu sınırlı hacimlerde gerçekleştirmek mümkündür.

Genel olarak belirtmek gerekirse Genç'in, çalışmalarında yaklaşık elli yıldır izliyor olduğu araştırma yöntemi, dünyadaki ana akımlarla paralel ve eş zamanlı hareket etmesine rağmen, Türkiye açısından bakıldığında onun yönteminin ve çalışmalarının gündemin çok ilerisinde olduğu ve daha yenilerde anlaşılarak tartışılmaya başlandığı dikkati çeker. Nitekim Salzmann'a göre, Genç'in metodolojisinin yararlılığının, uzun 18. yüzyıl imparatorluk ekonomisi ile ilgili çalışmalarının çok ötesinde olduğuna şüphe yoktur. Son yirmi yıldır tarihçiler, bu metodolojiyi devlet ve toplum ilişkilerinin başka yönlerini araştırmakta kullanmaktadırlar.[1]

Mehmet Genç'in izliyor olduğu iktisat tarihi yöntemi, iktisat tarihindeki önemli yapı taşlarını oluşturan ekoller bağlamında değerlendirildiğinde de ilginç ve şaşırtıcı sonuçlara ulaşmak kaçınılmazdır. Genç'in izlediği yöntemin, tarih ve iktisat tarihi anlayışının klasik tarih yazımı, Annales Ekolü, Marxist (materyalist) Ekol, Al-

[1] Salzmann, s. 200-201.

man ve İngiliz tarihçi ekolleri, kurumcu iktisat, pozitif tarih anlayışı ve tarihi edebiyatın bir alt dalı gibi gören İngiliz ekolü ile benzerlik ve farklılıkları bulunmasına rağmen, bu benzerlik ve farklılıklar Genç'in durduğu zaviyenin orijinalliği konusunda en küçük bir şüpheye yol açmaz.

Benzerlik ve farklılığın ekole göre değişen ağırlıklarının koordinatında yer alan Genç'in yöntemi, kimilerinin sandığının aksine, hiçbir ekol ya da düşünürün etkisinde değerlendirilemez. Bunu farkında olmadan bile yapmak, koşulları olduğundan fazla zorlamak ve bir tür akademik insafsızlık anlamına gelir. Nitekim Genç'in bu duruşu zamanın akışı içinde tesadüfen gelişmiş olmayıp tam aksine onun, rotasını onlarca yıl önce çizmiş bulunduğu bir seyrin sonucu olarak tezahür etmiştir. Bu duruş aynı zamanda, Batı medeniyeti içinde hayat bulmuş bilim felsefesi ve bilim yöntemine bir başka medeniyet içinden bir alternatif oluşturma ya da meydan okuma isteğinin Genç'te somutlaşmasıdır. Mehmet Genç'in çalışmalarında genel olarak dikkati çeken ilk özellik, onun Rankegil geleneksel tarih yönteminden önemli ölçüde uzaklaşmış olmasıdır.

Leopold von Ranke (1795-1886), din ve mitos üzerine kurulu ve aynı zamanda ahlâk dersleri çıkarmaya yönelik antik ve edebi tarih anlayışına meydan okuyarak, tarihçinin görevinin nasılsa öyle göstermek (wie es eigentlich gewesen) olduğunu ifade ettiğinde, farkında olsun ya da olmasın, tarih bilimi içinde en köklü metodolojik tartışmayı başlatacak bir fitili de ateşlemişti. Ranke, 1810 yılında W. von Humboldt (1769-1859) tarafından kurulan Berlin Üniversitesi'ne 1825 yılında davet edildi. Bütün amacı, tarihi, profesyonel olarak eğitim görmüş tarihçiler tarafından icra edilen pozitif bir bilime dönüştürmekti. Thukydides (MÖ 472-??) gibi, geçmişin dürüst bir yeniden canlandırılışı ile edebi zarafeti birleştiren bir tarih yazımının peşindeydi.[2] Ranke'nin arşiv kaynaklarına verdiği önem, toplumsal ve kültürel tarih üzerine çalışanların yalnızca birer amatör gibi görünmelerini sağladı. Ranke'nin tilmizleri ustanın kendisinden de dar bir görüş açısına sahiptiler. Bu yüzden, tarihçilerin birer profesyonel olmaya can attıkları bu dönemde, siyasi olmayan tarih, oluşturulmaya çalışılan bu yeni akademik disiplinden

[2] Georg G. Iggers, *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*, (Çev. G. Ç. Güven), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 23-25.

MEHMET GENÇ'İN BİLİMSEL KEŞİF VE KATKILARI ÜZERİNE

Osmanlı ekonomisi tabiri caizse, bir ihtiyaç ekonomisi idi. İnsanlar ekonomi için midir, yoksa ekonomi insan için midir diye sorulsa, hiç müphemiyete yer vermeyecek şekilde ekonomi insan içindir cevabını verirdi Osmanlı zihni. Osmanlılar hiç kimsenin aç ve açıkta kalmayacağı bir sistem kurdular. Bir nevi sosyal devlet kurmaya çalıştılar. Bu bir nevi çılgınlıktı. Çünkü verimliliğin çok düşük olduğu fakir bir ortamda herkese hayat hakkı sağlayacak bir rejimi idame edebilmek müthiş bir çılgınlık. Osmanlılar bunu yaptılar.

Mehmet Genç

Mehmet Genç'in bilimsel katkıları konusunda belirtilmesi gereken ilk husus, Sanayi Devrimi'nin Osmanlı sanayisine etkilerinin neler olduğu sorusunun onun bütün çalışma rotasının merkezinde yer aldığıdır. Zira bu soru onun çalışmalarına başladığı zaman zihnini meşgul eden ve Osmanlı medeniyetinin Avrupa karşısında göreceli geri kalmasının nedenlerini de içeren önemli bir sorudur. Genç'in kaleme aldığı diğer bütün çalışmalar neredeyse, kendisinin de ifade ettiği gibi, yapmak istediklerinin bir tür yan ürünü niteliğinde olmuştur. Zira *"19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Sanayisindeki Değişmeler"* başlıklı doktora tezini yazmaya başladığı 1960 yılından vefat ettiği 2021 yılına kadar geçen altmış yıllık süre boyunca sürekli olarak bu tez konusunu merkeze alarak çalışmalarını yürütmüştür. Genç'in zihni sürekli bu problem ile meşgul olmuş ve onun tabiri ile tarihi bir samuray kılıcı gibi ikiye bölen Sanayi Devrimi ile dünyanın en kendine özgü imparatorluğu olarak nitelediği Osmanlı Devleti'nin sanayisi arasındaki etkileşimin yönünün ne olduğunu kantitatif verilerle tespit etmeye odaklanmıştır.

Ancak çeşitli konuşmalarında kendisinin de ifade ettiği gibi, ortada yapılmış kayda değer bir Osmanlı iktisat ve mali tarihi çalışmasının ve omuzlarına basılarak uzakların görülebileceği devlerin olmaması nedeniyle, Genç kendi yürüyeceği yolu kendisi inşa etmek zorunda kalan bir yaya gibi, ana hedefine ulaşmak için ihtiyacı olan

yolu yine kendisi döşemek zorunda kalmıştır. Onun tarih ve iktisat tarihi literatürüne katkılarının neler olduğunu keşfetmek için ise bu yolun mutlaka en baştan başlanarak izlenmesi gerekmektedir.

Mehmet Genç, esas hedefine ve bu hedefin çözmeyi amaçladığı ana sorunun çözümüne doğru kararlı adımlarla ve azimle, hatta hayatını feda etmek pahasına yürürken, yaptığı çalışmalar hep bir dairenin merkezine serpiştirilmiş unsurlar gibi onun bu amacına hizmet edecek şekilde kaleme alınmıştı ve her bir çalışması bu temel sorunun küçük bir parçasını çözmüş, onun bir yönünü açığa çıkarmıştı. Ancak bu görünüm, onun yaptığı çalışmaların her birinin birer devrim niteliğini haiz olmasını engelleyen bir durum değildi. Genç'in kendisinin de ifade ettiği gibi onun hayat süresi, bütün gayretlerine rağmen, ana problemini çözmesine yetmemişti. Genç, her ne kadar ana problemini çözemediğini ifade etmiş olsa da, oraya doğru yürürken kendisi için döşemek zorunda kaldığı yolun büyük bir bölümünü inşa etmiş ve kendisinden sonra gelen bilim insanlarının da bu yolu kullanmalarına imkân tanıyan bir mihmandar olmuştu.

Mehmet Genç'in çalışmaları incelendiği zaman bu çalışmalarının özelde iktisat tarihine, genelde ise sosyal bilimler alanına yaptığı birtakım meydan okuyucu nitelikte katkılarının bulunduğu dikkati çekmektedir. Bu nedenle Genç'in bu katkıları, birbirleriyle de ilişkili olan iki farklı bakış ile incelenecektir. İlk grup inceleme, Şekil 2'de ve Genç'in çalışmalarıyla ilişkili olarak Tablo 2'de gösterildiği gibi, Genç'in kaleme aldığı makalelerin yıllar itibariyle izinin sürülmesi suretiyle onun ana araştırma sürecinin, sırasıyla hangi problemleri çözdüğünün ve bu çözümler ile hangi katkılarda bulunduğunun tespit edilmesini içerecektir. İkinci inceleme, bu ilk gruba paralel olarak Genç'in genelde sosyal bilimlere, özelde ise Osmanlı tarih ve iktisat tarihine yaptığı meydan okuyucu nitelikteki katkılarının neler olduğuna yönelecektir. Şöyle ki:

Mehmet Genç, 1960 yılında "19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Sanayisindeki Değişmeler" isimli doktora tezine başladığında çözmeyi planladığı temel soruları "Sanayi Devrimi'nin Osmanlı sanayisine doğrudan ve dolaylı etkileri nelerdir, imalatın hacmi ve bileşimi bu devrimden nasıl etkilenmiştir, imalatçılar bu devrime teknoloji, organizasyon ve ürettikleri mal kompozisyonu ile nasıl tepki vermişlerdir, devlet hangi motiflerle neleri yapmıştır, neleri

yapmamıştır ve sanayi sektöründe neler değişmiştir, neler yok olmuştur ve yeni olarak neler doğmuştur?" şeklinde tespit etmişti.

Böylelikle Genç, Sanayi Devrimi karşısında Osmanlı Devleti'nin ve sanayisinin tutumunun ve reflekslerinin neler olduğunu ve Osmanlıların bu devrimden sonra nasıl olup da Avrupa'dan ekonomik olarak geride bir konuma düştüğünü çözümlemeyi amaçlamıştı. Zira Genç için Osmanlı sisteminin Batı Avrupa'daki iktisadi değişmelere neden ayak uyduramadığı da ortada durup duran önemli bir mesele idi. Genç tezine başladığı zaman teziyle ilgili olarak zihninde oluşan problemler hakkında şöyle diyordu:

> Osmanlı sisteminin Batı Avrupa'daki iktisadi değişmelere neden ayak uyduramadığı da ortada duran önemli bir mesele idi. Ne düşünmüşlerdi, ne yapmışlardı yahut ne yapmamışlardı da modern iktisadi büyümenin dışında kalmışlardı? Bu büyük değişmeye katılmak için herhangi bir çaba göstermişler miydi? Mitosun genellikle kabul ettiği gibi, dış âlemde olup bitenlerin hakikaten hiç farkına varmadıkları için mi bu değişmenin dışında kalmışlardı? Başarısızlığın kaynağı/kaynakları nerelerde idi? Sorumluluğu kime/neye yüklemek gerekiyordu? Yahut bir sorumluluk yoktu da, tarihin ve coğrafyanın ördüğü kaçınılmaz bir zorunluluk mu söz konusu idi? O hâlde sormamız ve ampirik olarak cevaplandırılması gerekli ve mümkün görünen sorular şöyle formüle edilebilirdi: Sanayi Devrimi'nin Osmanlı sanayisi üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri nelerdir? Bu etkiler sanayinin alt sektörlerine göre nasıl farklılaştı, imalatın hacmini ve bileşimini ne ölçüde ve hangi yönde değiştirdi? Osmanlı imalatçıları bunlara tepki olarak teknoloji, organizasyon ve mal kompozisyonu bakımından ne gibi değişiklikler yaptılar? Devletin tutumu ne oldu? Koruma, teşvik, engelleme veya ilgisizlik tavırlarından benimsediği hangileri idi? Devlet hangi motiflerle neleri yaptı, neleri yapmadı? Bu etkileşimler sonucunda sektörlerde neler değişti, neler yok oldu ve yeni olarak neler doğdu?[1]

Bu soruları cevaplandırabilmek için 1965 yılında Osmanlı arşivlerine girmeye karar veren Genç'in zihninde, bu sorulara cevap vermek için iki temel varsayımdan hareket etme düşüncesi yer alıyordu. Bu varsayımlardan ilki, uçan kuştan vergi alabilen Osmanlı Devleti'nin sanayi sektöründen de vergi almış olduğu kesin olduğuna göre bu vergi kayıtlarına ulaşarak sanayi sektörünün ritmi arasında bir ilişkinin tespit edilebileceğiydi. Genç buradan hareket ederek, merkeziyetçi bir devletin gelirlerinin önemli bir bölümünü toplumun

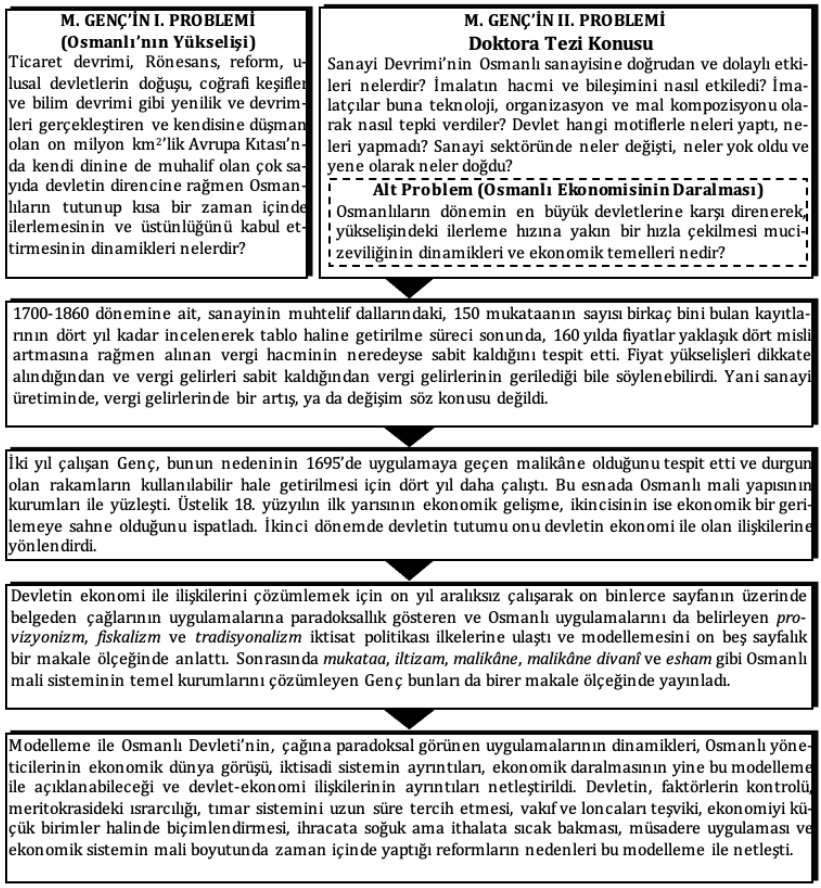
[1] Genç, "Önsöz: Hac Yolunda Bir Karınca", s. 11 ve 13.

çeşitli iktisadi faaliyetlerinden ve bu arada tabii ki sanayiden de bir şekilde alınan vergilerden sağlaması kaçınılmaz olduğuna göre, yirmi maliye bürosunun birkaç yüz yıllık binlerce ciltlik koleksiyonunu taramak suretiyle her yıl kaydı tutulan ve sanayi sektörüne ait olan mukataalardan alınan vergilere ulaşmıştı. Zira bu vergiler üretim ve kârlılık ile direkt olarak ilişkili olduğundan, sanayi sektörünün gelişim eğilimini vermesi kaçınılmazdı.

Mehmet Genç bunun için sanayi sektörüne ait çeşitli bölgelerdeki 150 kadar mukataayı seçmiş ve dört yıl süren ve kitabının ön sözünde açıkladığı son derece zahmetli bir veri derleme ve kaydetme süreci sonucunda 1700-1860 döneminde (bu 160 yılı iki döneme ayırmayı düşünerek) bu mukataalardan toplanan vergi gelirlerine ulaşmayı başarmış ve bunları bir grafiğe aktararak gelirlerin gelişme trendine ulaşmıştı. Ancak uzun ve zahmetli bir çalışma süreci sonunda tam bir çözümsüzlükle yüzleşmişti. Genç, bu uzun süre boyunca, sanayi sektörüne ait bu mukataalardan alınan vergi gelirlerinin, bir ölünün elektrokardiyogramı gibi hiç değişmeden sabit kaldığını bulmuştu. Bu, iktisadi mantık açısından olduğu kadar, Osmanlı kâtiplerinin de değişmeyen rakamları bıkmadan usanmadan kaydetmiş olmalarının mantıksızlığı nedeniyle çok anlamsız görünüyordu.

Bu anlamsızlığa ek olarak 18. yüzyıl boyunca fiyatlardaki artış dikkate alındığında vergi gelirlerinde bir artışın aksine reel olarak bir gerileme söz konusuydu ki bu, yüzyılın bir gerileme yüzyılı olduğu düşüncesine de uyuyordu. Üstelik Genç, bu garip durumu test etmek için fazladan bir yıllık bir zaman ayırarak ziraat, hayvancılık, madencilik ve ticaret gibi sektörlerin vergi kayıtlarını incelediğinde rakamlardaki değişmezliği onlarda da görmüştü. Yani Osmanlı Devleti yaklaşık 160 yıl boyunca sanayi sektöründen almış olduğu vergileri hiç değiştirmeden sabit tutmuş görünüyordu. Bu sabitlik her ne kadar "gerileme yüzyılı" mitosuna uygunluk gösterse de Genç burada bir gariplik olduğunu görmüş ve onun üzerine gitmeye karar vermişti.

Şekil 2: Mehmet Genç'in Çalışmalarının Ana Rotası

Karşı karşıya olduğu bu garip durumu anlamak için yönünü biraz değiştiren Genç, yaklaşık iki yıllık bir çalışma sonucunda ilk önemli makalesi olan "Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi" başlıklı makalesini 1975 yılında kaleme aldı. Öyle anlaşılıyordu ki, mukataaların işletilmesinin 1695 yılından itibaren iltizam olarak değil de hayat boyu verilen iltizam olan malikâne sistemi ile işletilmeye başlanması nedeniyle vergi gelirleri de neredeyse hiç değişmeden sabit kalmıştı. Genç bu makalesi ile sadece vergi gelirlerinin neden değişmediği sorusunu çözmemiş, aynı zamanda daha önceden ismi bilinen fakat hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmayan Osmanlı

mali sisteminin önemli bir uygulamasını ve mali kurumunu da ayrıntılarıyla çözümlemişti.

Fakat bu kez Genç'in zihnini yeni bir problem meşgul etmeye başlamıştı. Zira onun zihni hâlâ ilk sorusu ile meşgul oluyor ve onu çözmenin yollarını araştırıyordu. Şayet elde ettiği bu sabit vergi gelirleri, sanayinin ilgili süreç boyunca gösterdiği gelişmeyi ortaya koyabilecek şekilde canlandırılabilirse o zaman Genç temel sorusunu büyük ölçüde çözerek belirlediği hedefine yine ulaşabilirdi. Bu nedenle de Genç, arşivdeki çalışmalarına devam ederek bu sabit rakamları canlandırabilmenin yollarını aramaya başladı.

Bir kez daha birkaç yılını alan ve dayanılması güç bir çalışma temposu sonucunda Genç, 1981 yılında "18. Yüzyıla Ait Osmanlı Mali Verilerinin İktisadi Faaliyetin Göstergesi Olarak Kullanılabilirliği Üzerine" ismiyle kaleme aldığı makalesini yayımladı. Bu makalesi birincisinden daha fazla ses getirecek, ortaya koyduğu bulgular ile bir tür meydan okuma mahiyetinde olacaktı.

Tablo 2: Mehmet Genç'in Ayrıntılı Çalışma Rotası ve Bu Rotayla İlgili Çalışmaları

Yayın Tarihi	*Yayının Künyesi*	*Yayının Hangi Problemi Çözdüğü (Temel Meselesi)*
1960	Mehmet Genç'in Doktora Tez Konusu: 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Sanayisindeki Değişmeler	1960 yılında Mehmet Genç, Sanayi Devrimi karşısında Osmanlı sanayisinin durumu incelediği doktora tezine başlamıştır. Tespit edilmiş mukataalardan alınan muaccele ve mal meblağlarına bakarak bu gelişmeyi tespit etmeyi doktora tezinin temel amacı olarak belirlemiştir. Ancak bu yıllık vergi gelirlerinin 120 yıl boyunca değişmezliği ile karşılaşmıştır.

1975	"Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi", *Türkiye İktisat Tarihi Seminerleri*, (Ed. O. Okyar-Ü. Nalbantoğlu), 8-10 Haziran 1973, Ankara, s. 231-296. (Bu yayın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* kitabının baskılarında yer almaktadır).	Yıllık vergi gelirlerindeki değişmezliğin, mukataaların işletilmesinde iltizam sisteminden malikâne sistemine geçilmesi nedeniyle olduğunu tespit edip malikâne sistemini çözümlemeye başlamıştır.
1981	"18. Yüzyıla Ait Osmanlı Mali Verilerinin İktisadi Faaliyetin Göstergesi Olarak Kullanılabilirliği Üzerine", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), s. 33-77. (Bu yayın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* kitabının baskılarında yer almaktadır).	Doktora çalışmalarında elde ettiği verileri sıradan en küçük kareler yöntemini kullanarak bir regresyon analizine tabi tutmuş ve 18. yüzyıl boyunca 150 kadar mukataadan hareketle 1760'a kadar kârların arttığı (ekonominin geliştiği), bu tarihten sonra kârların azaldığı (ekonominin daraldığı) sonucuna ulaşmıştır.
1984	"18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş I", *Yapıt Toplumsal Araştırmalar Der gisi*, S. 49, s. 52-61. "18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş II", *Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, S. 50, s. 86-93. (Bu yayınlar *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* kitabının baskılarında "18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş" ismi ile birlikte tek makale olarak yer almaktadır).	18. yüzyıldaki bu yükseliş ve daralma trendini yakalayan Mehmet Genç dikkatini bu yükselişin ve daralmanın üzerinde yoğunlaştırdı ve elde ettiği sonuç ile bir yandan gerileme paradigmasına meydan okurken, bir diğer yandan da bu ekonomik gerilemenin nedenlerinin başında savaşların geldiğini ortaya koymuştur. Buna ek olarak Osmanlı ekonomisinde savaşların ekonomik etkilerinin genellemesini içeren sonuçlara da ulaşmıştır.
1985	"Osmanlı Devleti'nde İç Gümrük Rejimi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul, s. 786-790. (Bu yayın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* kitabının baskılarında yer almaktadır).	Osmanlı Devleti'nin ticari yapısı ile de ilişkili olan gümrük politikaları ile bunların mantığı ve organizasyonu üzerinde durdu. Bu çalışma ile özellikle ihracat politikasında dikkatini çeken yaklaşımların ve bunun uygulaması olan gümrük politikalarını ve organizasyonlarını analiz etti.

SONUÇ YERİNE: TÜRK-İSLAM AHLÂKI VE OSMANLI'NIN RUHU

Bu kadar uzun süre, üstelik ters istikametteki katastrofik değişimlere direnen bir düzenin kendiliğinden ve tesadüfi oluşmadığı açıktır. Osmanlılar, sanki kendilerinden önce gelip geçmiş devletleri yıkılmaya götüren muhtemel tehlike unsurlarını dikkatle ayıklayarak, yavaş yavaş, bir heykeltıraş sabrı ve titizliği ile âdeta ölümsüz bir düzeni inşa etmek istemiş gibidirler. Avrupa'daki sistem Hz. Âdem'den beri gelen kötülüklere yenileri ekleme zinciri idi. Osmanlılar bu zinciri değiştirmek istediler. Herkesin yaşayabileceği ve artık değişmeyecek bir sistemi kurmak, âdeta tarihin sonunu getirmek için uğraştılar. İki yüz sene uğraştılar ve bu sistem ebedidir dediler. Ondan önceki sistemleri eğen, büken, karıştıran, bozan ve değiştiren virüsleri temizleyen ve imünitesi güçlü bir sistem kurduklarına inanıyorlardı. Osmanlıların macerası batıdaki maceradan farklı bir macera. Yani Avrupa'yı tanımadılar, görmediler, anlamadılar, bilmediler, o yüzden cahil ve geri kaldılar düşüncesi tamamen yanlış. Osmanlılar Avrupa'yı görüyorlardı, biliyorlardı ama Avrupa'nın bütün potansiyellerini ve geleceğini bilmiyorlardı. Bunu Avrupalılar da bilmiyordu. Osmanlılar farklı bir yol izlediler. Onların yaptıklarını gördüler ama farklı bir yol izlediler.

Mehmet Genç

Max Weber, bildik kitabı *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*'i (Protestan Ahlâkı ve Kapitalizmin Ruhu)[1] 1905 yılında yayımladığında, kitap beklenenden daha fazla ilgi görmüştü ve bu ilgi zaman içinde yaygınlık kazanmıştı. Weber bu kitabında özetle, Protestanlık mezhebinin kapitalist sisteme bir ruh kazandırdığını ve kapitalist gelişmenin önündeki engelleri kaldırdığını iddia ediyordu. Weber Protestanlığın, Katolikliğin değersel rasyonalitesinin aksine bir tür amaç-araç rasyonalitesi getirdiğini ve böylece hesap yapan bir burjuva ve kapitalist bir işletme tipinin gelişmesine neden olduğuna vurgu yapmıştı. Protestanlık ile birlikte amaçların araçlar ile uyumu

[1] Bk. Max Weber, *Protestan Ahlâkı ve Kapitalizmin Ruhu*, (Çev. Milay Göktürk), 2. Baskı, BilgeSu Yayınları, Ankara 2013.

MEHMET GENÇ KRONOLOJİSİ

Tarih	Olay
1860'lar	Mehmet Genç'in baba dedesi Miktat Gençağaoğlu dünyaya geldi.
1882	Babası Ali Bey dünyaya geldi.
1890	Annesi Hatice Hanım dünyaya geldi.
1932	Mehmet Genç dünyaya geldi.
04 Mayıs 1934	Mehmet Genç Arhavi'de nüfusa kaydedildi.
1940-1945	Kemerköprü'de ilkokulu okudu.
1946-1948	Hopa'da ortaokulu okudu.
1949	Maddi nedenlerle eğitimine bir yıl ara verdi.
1950-1953	İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nde parasız yatılı olarak okudu.
1954-1958	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Mülkiye) Maliye ve İktisat Bölümü'nden mezun oldu.
1958	Babası Ali Genç vefat etti.
1959	Ankara maiyet memurluğu ve Şereflikoçhisar'da kaymakam vekilliği yaptı.
1960-1965	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Türk İktisat Tarihi Enstitüsü'nde asistan olarak çalıştı.
1960	Doktora tezine başladı.
1965	Osmanlı Arşivi'ne girdi.
1965-1982	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Türk İktisat Tarihi Enstitüsü'nde iktisat tarihi uzmanı olarak çalıştı.
31 Mart 1972	Kastamonu Eski DP Milletvekili Muzaffer Tanöver'in kızı Nazan Tönöver ile evlendi.

31 Ekim 1972	İlk çocuğu Zeynep Genç (Sarı) dünyaya geldi.
1972-1973	Artvin Hudut Alayı'nda askerlik görevini yaptı.
1974	Annesi Hatice Genç vefat etti.
05 Şubat 1974	İkinci çocuğu Elif Süreyya Genç dünyaya geldi.
1979	Hocası Ömer Lütfi Barkan vefat etti.
1983	En yakın arkadaşlarından Erol Güngör vefat etti.
1983-1999	Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı.
1985-2002	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde yarı zamanlı öğretim üyesi olarak çalıştı ve yüksek lisans ve doktora dersleri yürüttü.
1987	En yakın arkadaşlarından Mehmed Çavuşoğlu vefat etti.
1985-1988	TRT'de danışmanlık yaptı.
1990	The Center for the Study of Islamic Societies and Civilization, Washington University, St. Louis-Misouri'de nisan ayından hazirana kadar misafir öğretim üyesi olarak çalıştı.
1992	Eşi Nazan Genç (Tanöver) ile evliliği sonlandı.
1995	Nurdan Altay Hanım ile ikinci evliliğini yaptı.
1996	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Sosyoloji ve Metodoloji Dalı'nda doktora şeref diploması aldı.
2007	Nurdan Genç (Altay) Hanım ile olan evliliği sonlandı.
1999	Emekliye ayrıldı.
2010-2014	İstanbul Şehir Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalıştı.
2006-2013	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde yarı zamanlı öğretim üyesi olarak çalıştı, yüksek lisans ve doktora dersleri verdi.

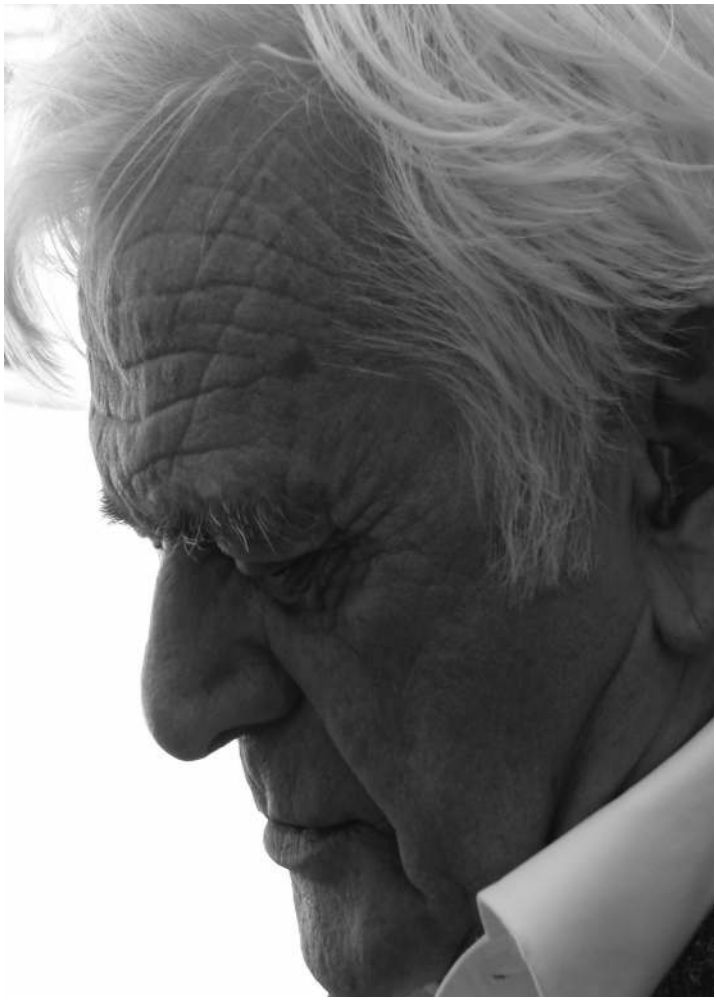
1999-2009	İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalıştı.
1999-2006	İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü'nde yarı zamanlı öğretim üyesi olarak çalıştı.
2015	T.C. Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülleri-Tarih Alanı ödülü verildi.
2019	TUBA şeref üyesi seçildi.
18 Mart 2021	Saat 21:45'te Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Pendik Hastanesi'nde vefat etti.
19 Mart 2021	İstanbul Fatih Camii Haziresi'ne defnedildi.
88 yıl 318 gün	Gerçek doğumuna göre hayat süresi.
86 yıl 318 gün	Nüfus kaydına göre hayat süresi.

Mehmet Genç'in bir sohbeti esnasında

Mehmet Genç, Arif Bilgin'le birlikte bir panelde

Mehmet Genç